

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ.
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 351.74:343.85

Вербенський Михайло Георгійович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
директор ДНДІ МВС України
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-6870-5427
Свірін Микола Олександрович,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-9443-7566

**ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ
ЗАПОБІГАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ КРИМІНАЛЬНИМ
ПРАВОПОРУШЕННЯМ**

У статті розглянуті проблемні питання щодо запобігання Національною поліцією України кримінальним правопорушенням та шляхів удосконалення організаційно-правових механізмів цієї діяльності. Наголошено на необхідності подальшого вдосконалення правового врегулювання засад діяльності правоохоронних органів, у тому числі й Національної поліції України, щодо запобігання кримінальним правопорушенням та протидії злочинності. Визначено напрями вдосконалення запобіжної діяльності.

Ключові слова: Національна поліція, протидія злочинності, запобігання кримінальним правопорушенням.

Запобігання злочинності є одним із ключових елементів у процесі розбудови правової демократичної держави, а також безпосереднім завданням правоохоронної системи України, покликаної забезпечити життя і здоров'я, права і свободи людини, її честь, гідність, недоторканність і безпеку.

Ускладненню криміногенної ситуації, формуванню кількісних і якісних змін у показниках злочинності в Україні у сучасних умовах сприяють кризові явища в економічній сфері, політична та соціальна нестабільність, наявність воєнного стану в результаті повномасштабної збройної агресії РФ, що триває з лютого 2022 року, тощо.

Статистичні дані Офісу Генерального прокурора свідчать, що упродовж останніх п'яти років в Україні зареєстровано близько 2 млн (1 868 156) кримінальних правопорушень, зокрема за 9 місяців 2023 року – вже 379 325, що перевищує річні по-

казники за 2020, 2021 і 2022 роки. При цьому середній щорічний відсоток розкритих кримінальних правопорушень складає менше 43 % (за 9 місяців п.р. – 38,3 %). Водночас попереджено правоохоронцями на стадії готування замаху у 2019 році – 2 144 кримінальних правопорушень; у 2020 – 1 633; у 2021 – 1 320; у 2022 – 847; за 9 місяців 2023 р. – 687. Тобто, частка щорічно попереджених у середньому не перевищує 0,45 % від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень (у 2023 р. – 0,18 %). Проте у статистичній звітності відсутні дані щодо кількості попереджених кримінальних правопорушень конкретними правоохоронними органами, у тому числі й Національною поліцією України [1].

Ситуація, що склалася із розкриттям та запобіганням кримінальним правопорушенням, на нашу думку, свідчить про наявність певних труднощів у діяльності Національної поліції України та інших правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та, без сумніву, вимагає пошуку нових форм і методів у запобіганні кримінальним правопорушенням.

Проблема удосконалення діяльності правоохоронних органів щодо запобігання та протидії злочинності в Україні висвітлювалася у працях: Ю. В. Александрова, О. М. Бандурки, В. В. Голіни, І. М. Даньшина, О. М. Джузи, А. П. Закалюка, Я. Ю. Кондратьєва, О. Г. Кулика, О. М. Литвака, П. П. Михайленка, О. Н. Ярмиша та інших відомих вітчизняних учених. Утім проблемні питання організаційно-правового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням Національною поліцією досліджено ще недостатньо.

Метою статті є аналіз стану нормативно-правового та організаційного забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням органами і підрозділами Національної поліції України та визначення шляхів і перспективних напрямів їх удосконалення.

Вагомим елементом у розбудові України як правової і демократичної держави є отримання у 2022 році статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу (ЄС). Це передбачає здійснення в нашій державі низки важливих кроків у соціально-політичній, економічній та законодавчій сферах, необхідних для отримання повноправного членства у ЄС. Зокрема, багато в чому ефективність євроінтеграційних процесів в Україні залежать від імплементації корінних принципів та стандартів ЄС у суспільне життя та вітчизняне законодавство. Безумовно, це стосується і вдосконалення ключових засад діяльності Національної поліції та інших правоохоронних органів України щодо протидії злочинності, а саме організації та правового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням.

Правовою основою діяльності Національної поліції України як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням є: Конституція України, Закон України “Про Національну поліцію” (далі – Закон), Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси (далі – КК, КПК) України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, а також низка інших законодавчих та нормативно-правових актів.

Важливе значення у правовому регулюванні суспільних відносин у сфері запобігання злочинності відведене Конституції України (далі – Основний Закон, Конституція). Незважаючи на те, що в Основному Законі відсутня норма, яка б

безпосередньо визначала обов'язок держави щодо запобігання злочинності, аналіз низки її статей дає підстави визначити конституційні основи здійснення запобіжної діяльності. Так, у ст. 1 Конституції Україна визначається як демократична, соціальна, правова держава [2].

До основних характеристик правової держави належать забезпечення правопорядку та правовий захист особи, які досягаються реалізацією цілеспрямованої діяльності щодо запобігання правопорушенням. Таким чином, протидія злочинності, як справедливо зазначається науковцями, – це об'єктивна потреба суспільства, що будує правову державу, а запобігання злочинності, усунення причин та умов, що її породжують і сприяють її різноманітним проявам, – це головний напрям цієї протидії [3, с. 336].

Отже, Конституція визначає спрямованість правової політики держави на запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) та є основою для прийняття законодавчих і підзаконних актів у цій сфері. Конституційні положення щодо запобігання злочинам (кримінальним правопорушенням) знаходять предметну конкретизацію в низці кодифікованих законодавчих актів, законів і підзаконних актів, сукупність яких становить систему нормативно-правового забезпечення запобігання злочинам [4, с. 6], зокрема Національною поліцією України.

Так, *КК України* окреслює коло діянь, вчинення яких заборонено під загрозою кримінальної відповідальності, що має загальне превентивне значення; встановлює певний правовий режим для засуджених. *КК України* до одного з основних завдань цього Кодексу відносить запобігання кримінальним правопорушенням, закріпивши таким чином відповідну державну кримінально-правову політику (ст. 1). Для реалізації цього завдання *КК України* передбачає кримінальну відповідальність за готування до злочину (ст. 14) та замах на злочин (ст. 15). Низка норм *КК України* містить положення, спрямовані на запобігання кримінальним правопорушенням, а також передбачають відповідальність за перешкоджання такій діяльності (зокрема, ч. 1 ст. 43, ч. 2 ст. 50, ч. 2 ст. 65, п. 9 ч. 1 ст. 66, ст. 92, ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 376, ч. 1 ст. 320 *КК*) [5].

Таким чином, кримінально-правові норми, по-перше, надають легітимні підстави для здійснення конкретної, цілеспрямованої діяльності Національної поліції щодо запобігання кримінальним правопорушенням, які готуються, їх попередження й припинення на стадії замаху на них та профілактику; по-друге, ці норми містять у собі зміст потенційної превенції, стримуючи окремих осіб від злочинних дій та створення певних умов, які сприяють їх учиненню.

КПК України містить низку норм, які мають запобіжне значення та встановлюють дійові процесуальні механізми реалізації норм кримінально-правового запобігання кримінальним правопорушенням, визначаючи суб'єктів цієї діяльності (зокрема, слідчих Національної поліції), форми запобігання кримінальним правопорушенням, а також процесуальний порядок його здійснення у кримінальному судочинстві. Згідно з *КПК* до підслідності Національної поліції віднесено більше 80 % складів кримінальних правопорушень, передбачених кримінальним законом (ст. 216) [6]. Однак, на сьогодні чинний *КПК* не містить норми, яка передбачала б обов'язок суб'єктів кримінального судочинства виявляти причини та умови, що сприяють учиненню кримінальних

правопорушень, що насамперед не узгоджується з положенням ч. 1 ст. 1 КК України у контексті реалізації одного із завдань КК України – запобігання кримінальним правопорушенням.

Широка діяльність поліції щодо протидії та запобігання кримінальним правопорушенням у різноманітних сферах суспільного життя вирізняє її з-поміж інших правоохоронних органів.

Відповідно до Закону Національна поліція: забезпечує охорону прав і свобод людини, протидію злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку (ч. 1 ст. 1); надає поліцейські послуги у сфері протидії злочинності (ст. 1, 2, 23) тощо [7].

Зазначені вище завдання та повноваження Національної поліції у цілому відповідають європейським стандартам. Так, зокрема, у Європейському кодексі поліцейської етики від 19 вересня 2001 р. (далі – Європейський кодекс) передбачено, що основними цілями поліції в демократичному суспільстві, регульованому принципом верховенства права, є: забезпечення громадського спокою, дотримання закону та порядку в суспільстві; захист та дотримання основних прав і свобод людини у тому вигляді, в якому вони закріплені, зокрема, у Європейській конвенції про права людини; попередження злочинності та боротьба з нею; виявлення злочинності; надання допомоги та послуг населенню [8].

Водночас слід звернути увагу на те, що у Європейському кодексі попередження (читай – запобігання) злочинності віднесено до основних цілей (завдань) поліції. Натомість Закон відносить запобігання правопорушенням не до завдань, а до повноважень поліції. Звичайно, таку позицію вітчизняного законодавця можна трактувати як намагання уніфікувати кримінологічну термінологію (зокрема щодо визначення термінів “протидія” і “запобігання”), адже у теорії кримінології досить поширеною та, на наше переконання, достатньо обґрунтованою, є позиція про те, що запобігання – це складова протидії злочинності. Утім, визначень цих термінів на законодавчому рівні немає, а застосування у законодавстві здійснюється, зважаючи на їх етимологічне значення, та надається науковцями у юридичній літературі.

Відсутнє визначення попередження (запобігання) злочинності і в Європейському кодексі, але його застосування разом із терміном “боротьба зі злочинністю”, на нашу думку, свідчить про те, що в країнах ЄС запобігання злочинності надають більш істотного значення та розмежовують попередження (запобігання) і боротьбу зі злочинністю. У свою чергу, відсутність у Законі терміна “запобігання злочинності” (кримінальним правопорушенням) серед завдань Національної поліції, яка в Україні відповідає за протидію переважній більшості видів кримінальних правопорушень, є однією із причин того, що ця сфера правоохоронної діяльності ще не отримала належної уваги у діяльності поліції.

Значною мірою така ситуація пов’язана з тим, що нормативно-правове забезпечення запобігання злочинності в Україні, як зазначають науковці, складається з низки галузевих правових норм, а відповідні положення міжнародних правових актів, до яких приєдналася Україна, фактично не стали змістом її національного законодавства [3, с. 335]. Зазначена проблема ускладнюється ще й нестатком наукового супроводження розробки нормативно-правових документів запобіжної спрямованості.

Зазначимо, що проблемі удосконалення (уніфікації) понятійного апарату сучасної кримінально-правової та кримінологічної науки в Україні присвячена значна кількість наукових праць. Передусім це стосується поняття запобігання злочинності та його співвідношення з низкою інших кримінологічних термінів. Зазначене пов'язане з тим, що понятійний апарат, як справедливо зазначається в юридичній літературі, відіграє ключову роль у гносеології, а світогляд (світорозуміння) людини формується завдяки поняттям [9]. Проте термінологічна плутанина призводить до суперечностей при розв'язанні проблем запобігання кримінальним правопорушенням [10, с. 136].

Термін “запобігання злочинності” у Юридичній енциклопедії визначається як соціальна діяльність, що полягає в усуненні причин та умов злочинності [11, с. 513].

В.В. Голіна і Б.М. Головкін запобігання злочинності визначають як сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [12].

А.П. Закалюк зазначає, що: “У буквальному розумінні запобігання злочинності означає діяльність, що перешкоджає вчиненню злочинів. Це коротке визначення відображає основну мету запобіжної діяльності – перешкодити вчиненню злочинів, скоротити їхню кількість і тим самим зменшити розміри злочинності” [13, с. 318].

Така позиція А.П. Закалюка відповідає змісту визначення Ради ЄС від 28 травня 2001 р., згідно з яким запобігання – це діяльність, що охоплює всі заходи, які сприяють скороченню злочинів, а також зменшенню відчуття небезпечності (небезпеки) у громадян як кількісно, так і якісно безпосередньо за допомогою утримання від злочинних дій або через політику і втручання, спрямовані на зменшення можливостей для вчинення злочинів, а також через впливи на причини злочинності. Ця практика містить роботу урядових та інших компетентних органів влади, систему кримінальної юстиції, місцеві органи влади, добровольців, дослідників і громадськість, які діють за підтримки ЗМІ [14; 15, с. 144].

Аналогічної позиції дотримуються і європейські кримінологи, які під терміном “запобігання” (prevention), пропонують розуміти будь-яку дію, спрямовану на зниження рівня злочинності, а також на зменшення почуття жаху перед злочинністю у населення [16]. Крім того, запобігання злочинності зарубіжні фахівці визначають як “діяльність, що сприяє зменшенню злочинності як соціального феномену як кількісно, так і якісно”. Воно може бути спрямоване на зменшення можливостей учинити злочин, поліпшення соціальних чинників, що породжують злочини, захист жертв [17].

Зазначимо, що британські кримінологи для позначення діяльності із запобігання, профілактики, відвернення, оберігання суспільства від злочинних посягань використовують лише один термін – “превенція” (від англ. prevention), який об'єднує всі вказані значення цього слова, що розглядаються як синоніми [18].

Слід також відзначити, що у науковій літературі досліджуються поняття “запобігання злочинності” в широкому розумінні та “запобігання злочинам” (кримінальним правопорушенням) у більш вузькому, прикладному значенні. У першому випадку, як зазначає І.В. Однолько: “...мають на увазі історично сформова-

ну систему подолання об'єктивних і суб'єктивних передумов злочинності, яка реалізується шляхом цілеспрямованої діяльності всіх інститутів суспільства щодо усунення, зменшення та нейтралізації факторів, які детермінують існування злочинності та вчинення злочинів. У більш вузькому, прикладному, значенні запобігання злочинам являє собою діяльність, спрямовану на недопущення їх вчинення шляхом виявлення та усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, здійснення впливу на осіб, схильних до їх вчинення" [19, с. 143].

Погоджуючись із таким твердженням, зауважимо, що у КК України, як вже зазначалося нами вище, йдеться про запобігання *кримінальним правопорушенням* (ст. 1 КК). Зазначена норма викладена в кодексі відповідно до змін, внесених до нього Законом України від 22.11.2018 № 2617-VIII [20]. Цим же законом до КК України внесені норми, які розкривають поняття і кримінального правопорушення, і кримінального проступку та надають класифікацію кримінальних правопорушень.

Так, *кримінальним правопорушенням* є передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення (ст. 11 КК). Кримінальні правопорушення поділяються на *кримінальні проступки і злочини*. *Кримінальним проступком* є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі (ст. 12 КК) [5].

Отже, введення у КК України поняття "*кримінальне правопорушення*" пов'язане передусім із уведенням до кримінального законодавства *інституту кримінальних проступків*. Звідси, на наше переконання, між поняттями "*запобігання злочинності*" та "*запобігання кримінальним правопорушенням*" немає будь-якої конкуренції. Навпаки, вони є характеризуючими складовими діяльності держави щодо протидії злочинності (боротьби зі злочинністю), що відповідно до Конституції України входить до повноважень Кабінету Міністрів [2].

Водночас не можна не зазначити, що Конституція України не містить термінів "*кримінальне правопорушення*" чи "*кримінальний проступок*", що можна віднести до чергової неузгодженості вітчизняного законодавства, адже стаття 92 Основного Закону передбачає, що виключно законами України визначаються: засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є *злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями*, та відповідальність за них) [2].

Враховуючи викладене, зазначимо, що у цій роботі нами застосовується поняття "*запобігання злочинності*", коли мова йде про систему заходів зі зменшення та нейтралізації факторів (причин та умов), що детермінують існування злочинності¹, які здійснюються усіма державними інституціями, громадськими організаціями тощо.

Зі свого боку запобігання кримінальним правопорушенням є складовою запобігання злочинності на спеціально-кримінологічному рівні, основними суб'єктами якого є правоохоронні органи.

¹ Злочинність – соціально-правове явище, яке охоплює сукупність посягань на суспільні відносини, що охороняються кримінальним законодавством у певному просторі й часі. Велика українська енциклопедія (vue.gov.ua).

Важливе значення для ефективності запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) має організаційне забезпечення такої діяльності, яка передбачає визначення головних стратегій боротьби зі злочинністю та регулювання тактики запобіжної діяльності з метою досягнення поставлених цілей. Цей процес включає:

- кримінологічне прогнозування,
- визначення, відповідно до кримінологічної політики, стратегії боротьби зі злочинністю на певний перебіг часу,
- конкретизацію методів запобіжного впливу стосовно окремих видів кримінальних правопорушень,
- додержання вимог щодо заходів запобігання,
- ресурсне забезпечення,
- координацію і взаємодію суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням.

Слід зазначити, що в умовах воєнного стану органи та підрозділи НП України не тільки не втратили свої позиції у протидії злочинності, а й у стислі терміни змогли опанувати важливі напрями щодо участі у протистоянні та відсічі збройній агресії окупантів, забезпеченні правопорядку в умовах активних бойових дій тощо. Водночас з метою підтримання у складних умовах збройної агресії громадської безпеки та захисту прав і свобод громадян, існує необхідність в удосконаленні запобіжної діяльності Національної поліції та підвищенні її результативності.

Проведені дослідження свідчать, що сучасна система запобігання кримінальним правопорушенням в Україні не є досконалою. Це пояснюється здебільшого проблемами організаційного забезпечення, що мають прояв у неконкретизованому характері певної частини заходів, що здійснюються Національною поліцією у сфері запобігання кримінальним правопорушенням.

На жаль, на сьогодні в Україні відсутні стратегічні документи державного рівня. Програми щодо протидії та запобігання злочинності приймаються місцевими органами влади, а координація заходів у цій сфері, аналіз такої діяльності на міжрегіональному рівні не здійснюються. Така практика не відповідає європейському досвіду і не надає можливостей для ефективного дослідження стану запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) з метою пошуку шляхів та напрямів удосконалення цієї діяльності.

Отже, правове регулювання та організаційне забезпечення запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) в Україні потребують оновлення і суттєвого вдосконалення. При цьому пошуку шляхів удосконалення організаційно-правових механізмів запобігання кримінальним правопорушенням має передувати проведення правових експертиз, ґрунтовних наукових досліджень із наступним широким обговоренням їх результатів серед науковців та практичних працівників правоохоронних органів.

Слід зазначити, що питання стосовно визначення шляхів і напрямів удосконалення протидії злочинності, пошуку найбільш ефективних заходів запобігання негативним суспільно небезпечним явищам в Україні набувають все більшої актуальності. Передумовами таких заходів є соціально-демократичні зміни, які відбуваються в

нашому суспільстві, а також спрямованість державної кримінально-правової політики на запобігання кримінальним правопорушенням, що мають нормативне підтвердження. Так, відповідно до Указу Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023 “Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки”, забезпечення верховенства права, запобігання та протидія злочинності з неухильним дотриманням прав людини визначені серед основних пріоритетів у ході реформування органів правопорядку [21].

Передусім потребує вдосконалення державна політика щодо запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням), зокрема, запровадження принципів системності, безперервності та послідовності у плануванні заходів з її реалізації.

З метою визначення пріоритетних напрямів комплексного забезпечення запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) вбачається необхідність у розробці та затвердженні на державному рівні *Концепції запобігання злочинності* в Україні, яка має стати основою організаційно-правового регулювання у зазначеній сфері суспільних відносин та визначити:

- мету, основні поняття, завдання, правові засади, принципи, види (форми) запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням);
- шляхи удосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням);
- періодичність прийняття програм протидії та запобігання кримінальним правопорушенням із визначенням конкретних заходів та порядку їх здійснення;
- суб'єкти запобігання кримінальним правопорушенням;
- заходи щодо забезпечення верховенства права з неухильним дотриманням у ході запобігання та протидії злочинності (кримінальним правопорушенням) прав людини.

Концепція сприятиме створенню єдиної державної системи правового, організаційного й управлінського регулювання діяльності суб'єктів у сфері запобігання злочинності.

З метою вдосконалення ролі законодавства у запобіганні злочинності (кримінальним правопорушенням) необхідно систематизувати нормативно-правовий матеріал у зазначеній сфері і передбачити, що будь-які зміни у кримінальному законодавстві, інших галузях права мають бути кримінологічно обґрунтовані.

На наше переконання, доцільним є внесення змін і доповнень до таких законодавчих актів:

КПК України щодо передбачення обов'язку органу дізнання, слідчого, прокурора та суду виявляти причини й умови, які сприяли чи можуть у майбутньому сприяти вчиненню кримінальних правопорушень, вносити до відповідного державного органу, громадської організації або посадовій особі подання про вжиття заходів для усунення цих причин та умов;

Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” щодо: уточнення мети боротьби з організованою злочинністю; визначення серед суб'єктів такої боротьби спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю Національної поліції України; основних напрямів боротьби з організованою злочинністю;

Закону України “Про Національну поліцію” щодо віднесення запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) до основних завдань поліції;

Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”, КК України та деяких інших законодавчих актів.

Не викликає сумніву необхідність удосконалення відомчого нормативного регулювання діяльності Національної поліції щодо протидії злочинності та запобігання кримінальним правопорушенням. Нормативні акти у досліджуваній сфері правоохоронної діяльності мають забезпечувати як комплексне вирішення питань протидії злочинності, так і окремі напрями запобігання кримінальним правопорушенням; особливості реалізації специфічних запобіжних заходів, організації взаємодії у сфері запобігання тощо.

На сьогодні актуальним, на нашу думку, є прийняття документа організаційно-розпорядчого характеру, який визначить основні поняття та повноваження підрозділів Національної поліції щодо протидії злочинності та запобігання кримінальним правопорушенням, напрями, заходи та засоби такої діяльності.

Необхідно також внести відповідні зміни та доповнення до низки відомчих нормативних актів щодо посилення їх кримінологічного спрямування, уніфікації термінології з питань запобігання кримінальним правопорушенням тощо.

Зокрема, в *Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні*, затвердженій наказом МВС України від 07.07.2017 № 575, слід: закріпити обов’язок працівників поліції з виявлення причин та умов вчинення кримінальних правопорушень, ужиття у межах компетенції заходів для їх усунення; надати визначення поняттю “запобігання кримінальним правопорушенням”, яке наразі зазначено лише в назві документа; у *Положенні про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України*, затвердженому наказом Національної поліції України від 06.11.2015 № 17 (у редакції наказу Національної поліції України від 30 червня 2021 року № 555) скорегувати функцію Департаменту щодо проведення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень.

Крім того, необхідно актуалізувати систему статистичного обліку та звітності стосовно результатів запобігання кримінальним правопорушенням органами Національної поліції, зокрема затвердити порядок надання органами поліції статистичної звітності щодо запобігання кримінальним правопорушенням на стадіях готування та замаху (ст.ст. 14, 15 КК України).

Водночас ефективність запобігання поліцією злочинності (кримінальним правопорушенням) залежить не лише від чіткого правового регулювання всіх видів і форм запобігання, а й від сучасного технічного забезпечення протидії злочинності. Використовуючи позитивний зарубіжний досвід у досліджуваній сфері з метою підвищення ефективності діяльності Національної поліції щодо запобігання злочинності (кримінальним правопорушенням) в Україні, необхідним є запровадження інноваційних проєктів, спрямованих на прогнозування й запобігання кримінальним правопорушен-

ням, зокрема із застосуванням штучного інтелекту. Це дозволить поліції очікувати вчинення правопорушень з боку конкретних осіб (груп) на підставі комп'ютерного аналізу поточної інформації про них. Завчасне виявлення та припинення злочинних намірів, зокрема щодо насильницьких злочинів, злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків, зброї, дозволить запобігти низці інших кримінальних правопорушень та більш тяжким наслідкам протиправних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора. URL: (gp.gov.ua). (дата звернення: 30.09.2023).
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-vr#top> (дата звернення: 30.09.2023).
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 2007. 712 с.
4. Литвак О.М. Злочинність, її причини та профілактика. К.: Україна, 1997. 176 с.
5. Кримінальний кодекс України: за станом на 1 лист. 2023 р.: офіційний текст. Серія "Офіційний документ". К.: Велес, 2009. 144 с. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 30.09.2023).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 30.08.2023).
7. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/580-16/print1446470092906691> (дата звернення: 30.08.2023).
8. URL: <https://rm.coe.int/0900001680928736> (дата звернення: 30.08.2023).
9. Сафронов С.О. Поняття превенції злочинів та її співвідношення з однорідними поняттями. URL: http://elib.org.ua/theoryoflaw/ua_readme.php?subaction=showfull&id=1329782013&archive=&start_from=&uc (дата звернення: 30.08.2023).
10. Курс кримінології: Загальна частина: у 2-х кн. / О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін.; за заг. ред. О.М. Джужи. К.: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
11. Юридична енциклопедія: у 6 т. К.: Укр. енциклоп., 2003. Т. 5. 736 с.
12. Голіна В.В., Головкін Б.М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: навч. посібник. Х.: Право, 2014. 513 с.
13. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
14. URL: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/133258.htm> (дата звернення: 30.08.2023).
15. Міняйло Н.Є. Зарубіжний досвід запобігання організованій злочинності. Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наук. праць. Вип. 660: Правознавство. Чернівці: ЧНУ, 2013. 148 с.
16. Шостко О.Ю. Теоретичні та прикладні проблеми протидії організованій злочинності в європейських країнах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2010. 45 с.
17. Council Resolution on the Prevention of Organised Crime with Reference to the Establishment of a Comprehensive Strategy for Combating it // Official Journal C408/1-408/4, 29 December 1998. 22 p.
18. Шостко О.Ю. Європейський досвід запобігання організованій злочинності: теоретичні питання. Право України. 2010. № 2. С. 199.
19. Однолько І.В. Теоретичні засади запобігання злочинності. Повітряне і космічне право: юридичний вісник. 2013. Т. 4 (29). С. 141–145. URL: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/UV/issue/view/306> (дата звернення: 30.08.2023).

20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#n31 (дата звернення: 30.08.2023).

21. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (дата звернення: 30.08.2023).

REFERENCES

1. Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia. "On registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation". Office of the Prosecutor General. URL: (gp.gov.ua). (Date of Application: 30.09.2023) [in Ukrainian].
2. Konstytutsiia Ukrainy. "Constitution of Ukraine": Law of Ukraine of June 28, 1996 No. 254k/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-vp#top>. (Date of Application: 30.09.2023) [in Ukrainian].
3. Zakaliuk, A.P. (2007). Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii: teoriia i praktyka. "Course of modern Ukrainian criminology": theory and practice: in 3 books. K.: "In Yure" Publishing House. Book 2: Criminological characteristics and prevention of certain types of crimes. 712 p.
4. Lytvak, O.M. (1997). Zlochynnist, yii prychyny ta profilaktyka. "Crime, its causes and prevention". K.: Ukraine. 176 p. [in Ukrainian].
5. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. "Criminal Code of Ukraine": as of November 1, 2023: official text. "Official Document" series. K.: Veles, 2009. 144 p. URL: zakon.rada.gov.ua. (Date of Application: 30.09.2023) [in Ukrainian].
6. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. "Criminal Procedure Code of Ukraine": Law of Ukraine dated April 13, 2012, No. 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top>. (Date of Application: 30.08.2023) [in Ukrainian].
7. Pro Natsionalnu politsiu. "The National Police": Law of Ukraine dated July 2, 2015, No. 580-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/580-16/print1446470092906691>. (Date of Application: 30.08.2023) [in Ukrainian].
8. URL: <https://rm.coe.int/0900001680928736>. (Date of Application: 30.08.2023) [in Ukrainian].
9. Safronov, S.O. Poniattia preventsii zlochyniv ta yii spivvidnoshennia z odnoridnymy poniattiamy. "The concept of crime prevention and its relationship with similar concepts". URL: http://elib.org.ua/theoryoflaw/ua_readme.php?subaction=showfull&id=1329782013&archive=&start_from=&uc. (Date of Application: 30.08.2023) [in Ukrainian].
10. Kurs kryminolohii: Zahalna chastyna. "Criminology course: General part": in 2 books. / O.M. Dzhuzha, P.P. Mykhailenko, O.H. Kulyk and others; in gen. ed. O.M. Dzhuzha. K.: Yurinkom Inter, 2001. 352 p. [in Ukrainian].
11. Yurydychna entsyklopediia. "Legal encyclopedia": in the 6th volume: Ukr. Encyclop., 2003. Vol. 5. 736 p. [in Ukrainian].
12. Holina, V.V., Holovkin, B.M. (2014). Kryminolohiia: Zahalna ta Osoblyva chastyny. "Criminology: General and Special parts": teaching. manual. Kh.: Pravo. 513 p. [in Ukrainian].
13. Zakaliuk, A.P. (2007). Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii: teoriia i praktyka. "Course of modern Ukrainian criminology: theory and practice": in 3 books. K.: "In Yure" Publishing House. Book. 1: Theoretical principles and history of Ukrainian criminological science. 424 p. [in Ukrainian].
14. URL: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/133258.htm> (Date of Application: 30.08.2023) [in Ukrainian].
15. Miniailo, N.Ye. (2013). Zarubizhnyi dosvid zapobihannia orhanizovanii zlochynnosti. "Foreign experience in preventing organized crime". Scientific bulletin of Chernivtsi University: a collection of scientific works. Vol. 660: Jurisprudence. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. 148 p. [in Ukrainian].

16. *Shostko, O.Yu.* (2010). Teoretychni ta prykladni problemy protydii orhanizovani zlochynnosti v yevropeiskyykh krainakh. "Theoretical and applied problems of combating organized crime in European countries": autoref. thesis ... Doctor of Juridical Sciences. Kharkiv. 45 p. [in Ukrainian].

17. Council Resolution on the Prevention of Organised Crime with Reference to the Establishment of a Comprehensive Strategy for Combating it // Official Journal C408/1-408/4, 29 December 1998. 22 p. [in English].

18. *Shostko, O.Yu.* (2010). Yevropeyskyi dosvid zapobihannia orhanizovani zlochynnosti: teoretychni pytannia. "European experience of preventing organized crime: theoretical issues". Law of Ukraine. No. 2. 199 p. [in Ukrainian].

19. *Odnolko, I.V.* (2013). Teoretychni zasady zapobihannia zlochynnosti. "Theoretical foundations of crime prevention". Air and Space Law: legal bulletin. Vol. 4 (29). P. 141-145. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/issue/view/306>. (Date of Application: 30.08.2023) [in Ukrainian].

20. Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo sproshchennia dosudovoho rozsliduvannia okremykh katehori kryminalnykh pravoporushen. "On amendments to some legislative acts of Ukraine regarding simplification of pre-trial investigation of certain categories of criminal offenses": Law of Ukraine dated November 22, 2018, No. 2617-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#n31. (Date of Application: 30.08.2023) [in Ukrainian].

21. Pro Kompleksnyi stratehichnyi plan reformuvannia orhaniv pravoporiadku yak chastyny sektoru bezpeky i oborony Ukrainy na 2023–2027. "On the Comprehensive Strategic Plan for the Reform of Law and Order Bodies as a Part of the Security and Defense Sector of Ukraine for 2023–2027": Decree of the President of Ukraine dated May 11, 2023, No. 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>. (Date of Application: 30.08.2023) [in Ukrainian].

UDC 351.74:343.85

Verbenskyi Mykhailo,

Doctor of Juridical Sciences, Full Professor,

Honored Lawyer of Ukraine,

Director of the State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,

ORCID ID 0000-0001-6870-5427

Svirin Mykola,

Candidate of Juridical Sciences, Senior Researcher,

Chief Researcher of the State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,

ORCID ID 0000-0002-9443-7566

WAYS TO ENHANCE THE ORGANIZATIONAL AND LEGAL MECHANISMS FOR PREVENTING CRIMINAL OFFENSES BY THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

The article examines the state of legal and organizational support of crime prevention by the National Police of Ukraine, its effectiveness and compliance with modern tasks of crime control. It is noted that the criminogenic situation in Ukraine in recent years indicates a consistently high level of crime, and the counteraction to it by the National Police remains insufficiently effective. A destructive factor in the maintenance of law and order, negatively influencing the criminogenic situation, is the martial law imposed in connection with the armed aggression and full-scale invasion of Ukraine by Russia. Priority steps, ways and directions of improvement of legal and organizational support of such activities are considered.

© Verbenskyi Mykhailo, Svirin Mykola, 2023

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2023.3\(61\).14](https://doi.org/10.36486/np.2023.3(61).14)

Issue 3(61) 2023

<https://naukaipravookhorona.com/>

As a necessary adjustment to the state policy of crime control and prevention, the authors propose the adoption of the Crime Prevention Concept, as well as the program and action plan for its implementation at the state level.

The article emphasizes the importance of studying and implementing foreign experience in organizing and legally supporting crime prevention activities of the National Police and other law enforcement agencies in Ukraine. It also highlights the need to introduce modern criminal analysis systems and the latest technologies, including foreign achievements in the use of artificial intelligence for crime prevention. It was observed that this would enable law enforcement, particularly the police, to anticipate the commission of offenses by specific individuals or groups through computer analysis of current information about them. Early detection and prevention of criminal intentions, including those related to violent crimes, drug trafficking, and weapons, will prevent a number of other criminal offenses and more severe consequences of unlawful actions.

The authors propose improving the normative and legal support of the National Police suppression measure at three levels of state power and administration. They suggest amending the Law of Ukraine “On the National Police” and the Criminal Procedure Code of Ukraine at the legislative level. At the executive power level, they recommend developing and adopting the Concept of Crime Prevention and approving the Crime Control Program.

At the level of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the article proposes the adoption of Guidelines on the activities of bodies and units of the National Police on the prevention of criminal offenses, as well as the approval of a system of statistical recording and reporting on the results and criteria for assessing such activities by bodies and units of the National Police.

Keywords: National Police, crime prevention, criminal offense prevention.

Отримано 18.10.2023